

ætlanin?

— Tað kann ikki hava verið imóti, tí grundstykkið varð latið, men javnaðarmenn høvdu ikki fingið menn í sóknarstýrið tá, so vit eg minnst.

Góða undirtøku

— Nær komu teir fyrstu?

— Í 1932 fingið javnaðarmenn so tveir mans í kommunustýrið. Hans Jacob Lindberg, Sjabin og Petur Mohr Dam.

— Var nógv tosað um politikk hesa tíðina, tá tit gjørdu Ísvirkid?

— Nei, tað var tað ikki. Men Javnaðarfelagið var stovnað her suðuri tá. Tað var stovnað í 1925. Poul Øster gekk og teknaði limir á Sevmýri, tað minnst eg. Nei, flokkurin var ikki komin á ting. Men samanhalðið millum arbeidararnar var gott, og nógvir meldaðu seg inn.

— Teknaðu nógv seg sum limir beinanvegin?

— Ja, rættliga nógv. Sjálvt pábba, sum var komin langt upp í árin, teknaði seg sum lim, og eg sjálvur meldaði meg eisini inn og havi verið tað síðani.

— Var valstriðið hart, tá javnaðarflokkurin fyrst ferð stillaði upp í 1928?

— Jú, men tað var uppáttur harðari, tá javnaðarfeðmáðurin Maurentius Viðstein stillaði upp til fólkatingval tvey ár frammanundan. Valfundur var tá í vestara sali hjá Binius. Maurentius, sum hevði silgt víða, royndi seg, men Rikard Thomsen, sum var ivrigur sambandsmaður og nakað av einum verðinsmanni, royndi líkasam at gera hann litisverdan við brisli, men tá spannið í Maurentius, og hann svaraði aftur, at hann hevði verið í Amerika líka so gott sum hann. So tað var ikki so nógv politikk, teir munhøgdu um. Men Maurentius var annars síðiligur og dugdi væl at fara seg fram og hann fekk nógvar atkvøður.

Lika nógv sum Andrass

— So Maurentius var síðiligur?

— Ja, og hann talaði væl fyri sak arbeidaranna og fiskimanna. Hann vendi sær imóti øllum orðadráttinum um samband og sjálvstýri.

— Tað vóru nógvir, sum agiteraði fyri honum her suðuri, og tað endaði við, at hann fekk næstan líka nógvar atkvøður sum Andrass Samuelsen her suðuri.

— Ja, alt tosið um sjálvstýri og flagg, flennur Arnold. Eg minnst eina ólavsku. Sverri í Kirkjubø, Sverri Patursson, tann stóri fuglavinurin, hevði sloppið sær úr dansinum fyri at hvila seg og sat og

agiteraði fyri okkum um sjálvstýri og flaggið, men til síðst spurdi eg hann, hvat ólukkan vit skuldu gera við flagg, tá ikki ein tann einasti vanligi føroyingurin hevði ráð at keypa sær flagg, tiansheldur eina flaggstong. Tá hvakk ikki úr honum.

— Men vóru teir fyrstu javnaðarmennirnir ikki sjálvstýrissinnaðir?

— Jú, Dam var sjálvstýrissinnaður, og hann vildi eisini hava at vit skuldu hava okkara flagg, men hann vildi ikki hava loysing. Hann vildi hava Føroyar á fetur og so kundi man tosa um sjálvstýri. Tað var hansara mið og mál. Vit skulu standa á okkara egnu beinum, segði hann altið.

Streika um spølina

Tá arbeidarafelagini á Tveroyri av álvara fóru at gera vart við seg endaði tað fleiri ferðir við streik-um.

Arnold sigur, at tær vóru ofta smáar. Men tað gekk hart fyri seg, leggur hann afturat. Politiið, Stóri-Martin, royndi at leggja uppi, men hvat ólukkan, ein maður, hann maktaði einki.

Sum dómi nevnr hann einaferð striðið, um hvør skuldi standa við spølina. Sleipner var komin eftir fiski, men arbeidsfólkið noktaði at lossa, og reidararnir fóru sjálvir við jakt-um og motorbátinum Thor við fiski út til Sleipner, sum lá á fjørðinum.

Tá mannaði Fylking ein bát. Poul Øster var formaður tá. Jú, seks roðu, og hann sat har afturi í rong í hvitum klæðum. Og teir lögdu seg imillum Sleipner og Thor akkurat tá teir skuldu høgga í. Tá kravdu arbeidsmennirnir at sleppa at standa við

spølina og hiva. Annars var fyri tað mesta streika um lönir.

— Men hvussu hevði arbeidsfólkið ráð at streika — tíðirnar vóru jú ringar?

— Fylking var so væl skipað tá, at felagið hevði streikukssa. Einaferð, tá streika var, leigaði Fylking bát úr Havn við vøru og byttu út til limirnar. Hetta var so mikið seint, at AT var stovnað, tí eitt pakkhús varð lánt at goyma vøruna í, og har varð bytt út.

Ringar tíðir — men stórsigur

Tíðirnar í 30-unum vóru ringar og kommunan skipaði fyri neyðhjálpararbeiði, greiðir Arnold frá. Men í hesum árunum vann arbeidararørslan ein av teimum fyrstu og stóru sigrunum við pristalsskipanini.

Tað varð nógv tosað um henda spurningin her og fakfelagini valdu eina nevnd at arbeiða við málinum. Í nevndini vóru, minnst meg rætt, Japsur og Poul Holm, Ega Larsen og Magdalena Olsen. Nevndin gjørdi eitt pristals-grundlag út frá gomlum kontrabókum, har tey sóu, hvussu nógv eitt húsarhald við so og so nógvum persónum keypti fyri um árið.

Nevndin var norðuri í Havn á lögtingsskrivstovu og har varð togast aftur og fram. Tað ljóðaði, at teir, sum har vóru, hildu, at ongin brúkti so nógv rugbreyð, sum teir høvdu sett upp, o.s.fr. Men at enda kom pristalsskipanin igjøgnum, so lönin varð pristalsviðgjørd og fylgdi prívokstrinum.

Góvust ikki á hondum

— Dam og tey sum stóðu á

odda í fakfeløgnum vóru við gott mót, sigur Arnold. Tí, ikki meira enn fyra ár eftir at tað miseydnadist við Ísvirkinum, varð AT stovnað, eftir at Mortensens-handil var farin á heysin í 1936.

Tá varð nógv tingast og nógvir fundir vórðu hildnir, men tað gekk ikki long frá tí at Uttari Handil hevði latið aftur, til AT læt upp.

Eitt driftsráð skuldi leida fyrirkøna.

Tað vóru fimm limir í driftsráðnum. Tvey umboð fyri bæði fakfelagini og kommunan valdi ein lim. Dam var formaður í driftsráðnum, og hinir, sum sótu í tí fyrsta ráðnum, vóru Gustav Gislason, Niels Juul Petersen, á Tippinum, Andrias Olsen, í Liðini, og Rudolf Niclasen.

Betalu arbeidararnir sjálvir sín part av eiginpeninginum?

Tá átti arbeidsmanna-felagið so lítið, tí alt var farið við Ísvirkinum, men tá AT skuldi stovnast vóru tað konufólkini, sum áttu heilt fitt av pengum. Ja, eg haldi tær áttu 13.000 krónur, sum tær settu í, meðan arbeidsmannafelagið bara átti 2.000 krónur at seta í.

Keyptu trolara beinanvegin

Driftsráðið setti Hjalgrim á Heygum, úr Vestmanna, til stjóra í AT, meðan Rudolf Niclasen var arbeidsformaður.

Hann var ein av høvudsmonnum fyri at keypa Leiv Óssursson. Hann fór niður og kom heim við honum. Hann kom á Tveroyri grundløgardagsmorgun í finasta veðri í 1936 — fullastaður av kóli. Og eingilskan fiskiskipara hevði hann —

tað vóru treytirnar fyri at fáa hann, og so skuldi Johan á Sandi, sum hevði verið uppi í trolarunum hjá Rikardi Thomsen, vera skipari.

— Var trolarakeypið eitt tað fyrsta, sum varð gjørt í samband við AT?

— Ja, tá átti AT kompleks. Men so var at fáa fisk til arbeidspláss og tað var einki annað enn at fáa ein trolara. Og tað var eitt ræðuligt strið at fáa trolaran. «Eitt forferdeligt mas». Fundir vórðu hildnir nátt sum dag í Fylking, men tað var ógvuliga spennandi. Dammurin á odda, og boð vórðu send eftir Richardi Thomsen fyri at spyrja hann um ráð. Nú hevði hann havt triggjar trolarar frammanundan, Nipuna, Magnus Heinason og Grim Kamman. Men tað var nógv fyrr.

Hvussu var samarbeiðið við hinar reidarafyrirkøunar í bygðini?

Tað var gott. Eg minnst sjálvur, at tá okkurt manglaði, til domisvektir, ja, so var onki í vegin at fara vestur til Niels Juel at fáa vektir og aðrar greiðir, tá trolarar ella skip vóru komin. Tað var eg sjálvur við til at læna, og tað sama gjørdi teir, tá tað stóð á hjá teimum, so samarbeiðið var gott.

Hvussu gekk annars?

Tað stóð upp og niður og undir krignum gav AT nógv arbeiði og triggjar sluppir vórðu umbygdar.

Eg minnst, at stjórin, Heygum, segði uppi í Fylking — eg siggi hann fyri mær enn — tá kriggið nærkaðist endanum: «Ja, ja, nú eiga vit AT — og gott og væl tað.»

Lán vóru jú tikin í Danmark, og vit vóru jú avskornir frá Danmark, so lánini kundu ikki gjaldast, men skilamenn vóru teir,

tí teir høvdu sett pening av hvørt ár — til rentu og avdrátt. «Vit hava sett ivaleyst av,» segði Heygum. Og tá kriggið var av, var klárt at betala alt samalt.

Eftir kriggið keypti AT Rankan fyri 700.000 krónur og hann gekk væl tey fyrstu árin. Hann hevði annars verið vaktarskip har eysturi undir Abbesinia-krignum. Hann hevði tjúkstu plátur í eingilska trolaraflotanum, minnst eg at Vilhelm Sejer Hansen segði — hann var maskinmeistari við honum.

Upp-pussaður

Eg minnst ein sunnumorgun, tá Leivur var komin úr Hvithavinum tjokkfúllur av fiski. Niels Juel hjá Thorsteini var tá komin heim og var maskinmeistari við. Hann hevði so fingið marningina á heimvegnum at pussa allan messingin umborð, mála spölin, gelendrarar og so framvegis. Ja, hann var so flottur, at fólk tustu oman at siggja Leiv. Og maskinan, ja hon var so flott sum var hon komin frá fabrikkini.

Tað gekk væl, so leingi teir vóru í ísfiski, men tað gav einki arbeiði, og seinri fóru trolararnir yvir aftur til saltfisk. Tað gekk verri og verri hjá teimum og til síðst vórðu teir lagdir.

Men, sigur Arnold, teir kundu geva nógv arbeiði. Eg minnst ein dagin, tá báðir landaðu, at eg taldi 80 fólk — menn og konur — landa og stápla á fiskaplássunum og á kajuni.

Hvussu var sambandið millum limirnar í fakfeløgnum og driftsráðið í AT?

Teir góvu frágreiðingar á fundum og tá vóru nógvir spurningar viðgjørdir. Eisini var tað fyri á fundum, hvør skuldi manna trolararnar og tað kundi skapa trupulleikar viðhvørt. M.a. tá skiparar kravdu at fáa trolmenn sum vóru vanir við tað við. Batarnir vóru annars mannaðir eftir tærni. Annars hevði Anton í Vik trolskúla á seglloftinum og har vórðu trolgjørdir.

Har kundi vera stuttligt at koma inn. Heitt var. Bakari var í kjallaranum, har Johannes Houmann og Karl bakaðu. Har kundi einir átta mans sita og seyma segl niðri undir og einir fyra uppi á.

Men tíverri, AT fór í 50-unum. Í Tinginum sótu teir borgarlígu við maktini og teir vildu ikki veita kreppuhjál. «Tað, sum ikki kann standa, má fella,» segði lögmaður.

Byrjaði við ungmannafelag

— Nú hava vit tosað so

